

Door een diep dal

Misschien de belangrijkste gebeurtenis op economisch gebied in 1982 was de sterke internationale rentedaling die in de tweede helft van het jaar is opgetreden. In de Verenigde Staten, waar de toon wordt aangegeven voor de internationale renteontwikkeling, is de „prime rate” als gevolg van de versoepeling van het monetaire beleid, sinds juli vorig jaar met 5% gedaald. Nog geen twee jaar geleden steeg deze boven de 20%, nu komt zij in de buurt van de 10%. Op enige afstand volgt de lange rente, die van groter belang is voor de investeringsactiviteit. Omdat ook de inflatie in de Verenigde Staten in 1982 substantieel is gedaald en de „Fed” haar rigide monetaristische koers definitief lijkt te hebben verlaten, is er een behoorlijke kans dat de rentedaling blijvend is. Zij zou zelfs nog verder kunnen doorzetten als het oplopende Amerikaanse begrotingstekort geen roet in het eten gooit. Het is duidelijk dat deze ontwikkeling van buitengewoon groot belang is voor de kansen op internationaal economisch herstel.

Behalve de rente is ook de inflatie in de meeste OECD-landen in 1982 belangrijk gedaald. Een zwakke internationale conjunctuur, een restrictief monetair beleid in de meeste landen en dalende grondstoffenprijzen (niet in de laatste plaats energieprijzen) hebben een neerwaartse druk op het prijspeil uitgeoefend. Hoewel de verschillen per land aanzienlijk zijn, is de inflatie gemiddeld in de OECD in 1982 naar het laagste peil van de afgelopen tien jaar teruggevallen, nl. 7½%. Voor 1983 wordt een verdere daling tot 6¾% verwacht.

Met de daling van de rente en de daling van de inflatie is het goede nieuws dat 1982 op economisch gebied bracht, wel zo ongeveer verteld. Het verwachte groeiherstel bleef uit, de wereldhandel stagneerde en de werkloosheid steeg in bijna alle OECD-landen naar recordhoogte. Een aantal van de belangrijkste internationale crediteurlanden raakte in ernstige financiële problemen en er dreigde zelfs een internationale bankcrisis. Hoewel dit gevaar door de recente steunoperaties voorlopig lijkt bezworen, zal het nog heel wat jaren duren voordat de uit de hand gelopen schuldposities zijn gesaneerd. In elk geval is de animo van het internationale bankwezen om aan ontwikkelingslanden te lenen, sterk verminderd. Dit heeft tot gevolg dat de vraag van de derde wereld naar industriële producten uit de OECD-landen zal stagneren. Ook verschillende olielanden zijn door het inzakken van de vraag naar energie en de prijs van ruwe olie in een situatie geraakt waarin zij gedwongen worden hun ambitieuze investeringsprojecten te temporiseren of geheel te schrappen. Al met al ziet het er naar uit dat de internationale vraag uit niet-OECD-landen de komende jaren bijzonder zwak zal zijn.

In 1982 rukte ook het protectionisme verder op en namen tussen de belangrijkste internationale handelsblokken (EG, VS, Japan) de vijandigheden op handelsgebied toe. Het protectionisme in al zijn openlijke en verkapte vormen, en meer in het algemeen de „beggar-my-neighbour”-politiek, vormt thans een van de grootste gevaren die de wereldeconomie bedreigen. Internationale organisaties als de GATT hebben hun greep op de gebeurtenissen verloren. In toenemende mate zwichten nationale regeringen voor de druk om het verdwijnen van arbeidsplaatsen in oude en soms nog vrij nieuwe industrietakken tegen te gaan en hun binnenlandse markten af te schermten voor de buitenlandse concurrentie. Daarbij lokt de ene maatregel de andere uit, wat op den duur tot handelsoorlogen kan leiden. Dit zou een funeste ontwikkeling zijn. Terecht schrijft *The Economist* dat de dood van de vrije handel de geboorte van een grote depressie is 1).

Al met al zijn de vooruitzichten voor de wereldhandel voor het komende jaar niet gunstig. Want niet alleen de vraag uit de olie-exporterende en niet-olie-exporterende ontwikkelingslanden stagneert, ook van de industrielanden gaan weinig impulsen uit vanwege de restrictieve politiek die

alom wordt gevoerd. En de rente mag dan wel gedaald zijn, zij is nog te hoog om een werkelijk krachtige investeringsopleving te mogen verwachten. Onder deze omstandigheden verwacht de OECD in 1983 een groei van het gezamenlijke bruto produkt van 1½%, die vooral geconcentreerd is in de Verenigde Staten en Japan. Voor de OECD-landen in Europa wordt een economische groei van slechts ½% verwacht 2). Het wordt steeds duidelijker dat Europa zich qua aanpassingsvermogen en dynamiek niet met de VS en Japan kan meten. Daarom zal, volgens de verwachting van de OECD, Europa ook na 1983 niet ten volle kunnen profiteren van de economische opleving die tegen die tijd wordt verwacht. De werkloosheid blijft in dit deel van de wereld dan ook nog verder stijgen, zij het in iets minder snel tempo dan de laatste paar jaar het geval is geweest. Ook de investeringen blijven op een laag pitje, wat slecht is voor het tempo van economische vernieuwing en het concurrentievermogen op langere termijn.

Bij het sombere Europese beeld steekt Nederland nog extra slecht af. De verwachting is dat de werkloosheid in ons land in 1983 het trieste record van 17% van de beroepsbevolking bereikt. Dit is in de eerste plaats een gevolg van het feit dat bijna nergens de aanwas van de beroepsbevolking zo hoog ligt als hier. In de tweede plaats zullen voor het vierde jaar achtereenvolgende binnenlandse bestedingen dalen, waardoor de werkgelegenheid verder terugloopt. De trage exportstijging biedt voor het inzakken van de binnenlandse vraag onvoldoende compensatie.

De restrictieve economische politiek maakt de situatie er niet beter op. Ondanks een verwacht overschot op de betalingsbalans van f. 19 mrd. in 1983 en een inflatietempo van niet meer dan 4% lijkt het kabinet-Lubbers niet van plan van zijn restrictieve koers te wijken. Enige monetaire financiering om bij voorbeeld een belastingverlaging of investeringsimpuls mogelijk te maken, durft men niet aan, zo diep zit de vrees er in dat een versoepeling van het beleid onmiddellijk het noodzakelijke ombuigings- en aanpassingsproces frustreert. Daarom blijft het budgettaire beleid vóór alles gericht op het terugdringen van het financieringstekort en blijft ook het monetaire beleid uiterst krap. De beleidsruimte die door de betalingsbalansoverschotten ontstaat, wordt geheel benut voor renteverlaging. Die politiek is in zoverre succesvol dat de rentestand in ons land in het afgelopen jaar sneller is gedaald dan in de omringende landen het geval was. Dat is gunstig omdat elke procent rentedaling voor het Nederlandse bedrijfsleven een lastenverlichting van meer dan f. 1 mrd. betekent. Tot een investeringsopleving heeft dat evenwel nog niet geleid. Het probleem is dat de rentedaling pas op termijn vruchten afwerpt, terwijl de bestedingsuitval direct voelbaar is. Daarom lijkt het dieptepunt nog niet bereikt en zal de Nederlandse economie in 1983 nog een verdere teruggang vertonen.

Internationaal is volgens de OECD in de tweede helft van 1983 de opleving te verwachten. Het ziet er naar uit dat daarvan in Nederland in het komende jaar nog niets te merken zal zijn. De nationale economie zit in de put en het wachten is op verlossing door de gunstige effecten van de renteverlaging en het internationale conjunctuurherstel. Er is geen reden om aan te nemen dat het economische herstel op den duur niet zal komen, maar het is een diep dal waardoor wij hebben te gaan.

L. van der Geest

1) Is free trade dead?, *The Economist*, 25 december 1982, blz. 75-91.

2) OECD, *Economic Outlook*, nr. 32, Parijs, december 1982.